

ناسی دیوان بین‌المللی حمایت از حقوق حیوانات: از رویا تا واقعیت

دانشیار و عضو هیئت علمی، دانشکده علوم انسانی و حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز، تبریز، ایران.

حسن موثقی

چکیده: بدون شک یکی از چالش‌های اصلی و اساسی دهکده جهانی در هزاره سوم، تخریب، آلودگی و نابودی محیط زیست گیاهی، جانوری و انسانی است که توسط برخی از انسانها به وقوع می‌پیوندد به طوری که این موجود دو پا چنان نظم طبیعت را نشانه گرفته است که گویا دیگر نیازی به آب، هوا، خاک، گیاه و جانوران ندارد و باید متوجه این نکته بود که طبیعت و محیط زیست برای استمرار حیات هیچ نیازی به حضور و کمک انسانها ندارند حال آنکه انسانها در تمام لحظات محتاج طبیعت‌اند و قطعاً آرزوی همه حیوانات، انقراض نسل بشر است زیرا او به تنهایی عامل و سبب انقراض همه انواع گونه‌های گیاهی و جانوری است و حیات وحش را وارد مرحله ششم (آنتروپوسن) انقراض کرده است و حیوانات بر حسب انقراض یا بقا داخل در هشت رده گونه انقراض یافته، گونه در معرض انقراض، گونه آسیب‌پذیر، گونه کمیاب، گونه نامشخص، گونه ناکافی، گونه تهدید شده و گونه تهدید شده تجاری قرار گرفته‌اند و ضرورت دارد که با کمک از ساز و کار قضایی بین‌المللی که همانا تأسیس دیوان بین‌المللی حمایت از حقوق حیوانات است به این جنگ نابرابر پایان داده شود و کره زمین از حیات وحش تهی نگردد.

واژگان کلیدی: حیوانات، دیوان بین‌المللی، انقراض، تخریب و آلودگی، محیط زیست.

طبقه‌بندی JEL: طبقه بندی موضوعی مسأله اصلی تحقیق. این طبقه بندی از ساییت http://www.jaml.ir/article_251233.html قابل استخراج است. ضمناً برگردان فارسی این طبقه بندی در ساییت فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین، در قسمت "برای نویسندگان" به آدرس <http://www.jaml.ir> موجود می باشد.

۱- مقدمه

تاریخ از گذشته‌های دور تاکنون شاهد ارتکاب مظالم بسیاری در حق ملت‌ها، غیرنظامیان، کودکان، زنان، بیگانگان، اسراء، پناهندگان و اقلیتها بوده که علیرغم کاهش این ستم‌ها شاهد تکرار آن در برخی از سرزمین‌ها هستیم اما در یک صدسال گذشته حیوانات نیز مخاطب جدید این جنایات شده و به شکل عمدی یا سهوی از حیات، غذا، سکونتگاه، استمرار نسل و تولید مثل، امنیت و شادی محروم شده و یا می‌شوند هر چند که میان حیوانات وحشی و حیوانات اهلی در شکل حیات و بقا اندکی تمایز مشاهده می‌شود بنابراین ضرورت برای درک بهتر موضوع در ابتدا با مفهوم حیوانات وحشی و حیوانات اهلی آشنا گردیم. گفته شده که منظور از حیوان وحشی آن جانوری است که در طبیعت به صورت آزاد در حال زندگی است و برای رفع نیازهای متنوع خود هیچ نیازی به کمک و مداخله انسان ندارد و قادر به دفاع از خود است و نمی‌توان آن را به ملکیت در آورد که البته این موضوع فقط یک آرمان است و انسانها از هر فرصتی برای به زنجیر کشیدن حیوانات وحشی به قصد تملک شخصی یا فروش و قاچاق استفاده می‌کنند اما قاعده کلی آزاد بودن آنهاست (حسینی، ۲۰۵: ۱۳۹۰) حال آنکه در باب حیوانات اهلی ذکر این نکته لازم است که آنها جانورانی هستند که دیگر در محیط زیست و طبیعت وحشی به سر نمی‌برند و استمرار حیات آنها بدون کمک انسان ممکن نیست و قدرت دفاع از خود را در برابر دیگر انسانها و حیوانات وحشی نداشته از نظر حقوقی قابل تصرف می‌باشد و موضوع دعوی ترافیعی قرار می‌گیرند (همان: ۳۷۴) در عین حال حقوق بین‌الملل محیط زیست برای تحت قاعده درآوردن رفتار انسان با طبیعت و محیط زیست و جلوگیری از تجاوز او هشت اصل بنیادین را تدوین و تصویب کرده که همه انسانها باید در رعایت آنها بکوشند و از نقض آنها اجتناب کنند این اصول حیات عبارتند از:

اصل اول: اصل حاکمیت دولت در قلمرو زیست محیطی خویش

اصل دوم: اصل همکاری دولتها در قبال حفاظت از محیط زیست

اصل سوم: اصل حمایت و حفاظت از محیط زیست

اصل چهارم: اصل جلوگیری از آلودگی محیط زیست

اصل پنجم: اصل احتیاط در بهره‌گیری از طبیعت

اصل ششم: اصل پرداخت خسارت توسط آلوده ساز

اصل هفتم: اصل اطلاع‌رسانی و کمک در حوادث اضطراری زیست محیطی

اصل هشتم: اصل اطلاع‌رسانی و مشاوره در رابطه با آثار بردن مرزی آلودگی‌ها (موثقی، ۱۳۹۰: ۱۲۵).

تولید مواد شیمیایی و استفاده از آن در جنگلها، مراتع، مزارع و باغهای خصوصی موجب رسوب آنها در خاک شده و بتدریج از طریق تغذیه وارد سیستم گوارش بدن حیوانات می‌گردد و در چرخه زنجیره غذایی از بدن یک حیوان به اندام حیوانات دیگر وارد شده و موجب مسمومیت ماندگار و مرگ تدریجی می‌گردد (کارسون، ۱۳۸۸: ۲۴). دلایل بسیاری وجود دارد که موجب انهدام زیستگاه حیوانات و انقراض نسل آنها می‌شود که به نوعی همگی موجب تغییرات اقلیمی می‌گردند و با اینکه حیوانات در ظهور آن نقشی ندارند اما باید تاوان خطاهای برخی از انسانها را آنها بپردازند از جمله این دلایل عبارتند از: مداخله انسان در تغییرات جهانی آب و هوا، شکاف در لایه ازن، انتشار گازهای گلخانه‌ای مخرب، تکنولوژی افسار گسیخته، رقابت در مصرف جهانی نفت و گاز، اغراق در تبلیغات تجاری و مصرف گرائی، مسابقه جنگل‌تراشی، نقش کشاورزی در تغییرات جهانی آب و هوا، نقش صنایع در تغییرات جهانی آب و هوا، رشد سریع جمعیت جهان و ماراتن توسعه صنعتی که می‌تواند آثار ناخوشایندی بر زندگی حیوانات و گیاهان و انسانها به اشکال زیر گذارد: گرم شدن نامتعارف کره زمین، تکثیر بیابانها، خشکسالی‌های مکرر و پایدار، افزایش و بالا آمدن سطح آبها، جابجایی خشکی - قاره‌ها، آغاز شمارش معکوس برای ناپدید شدن برخی از کشورها، جاری شدن سیلابهای مهیب، فرسایش بی‌وقفه خاک، کاهش ذخایر غذایی، آلودگی آبهای جهان، افزایش میزان نمک و شوری آب‌های شیرین، آلودگی مرگبار هوا، آلودگی پر حجم خشکی‌ها، کاهش و توقف مهاجرت‌های فصلی حیوانات، انقراض سریع گونه‌های جانوری، انقراض

پرشتاب گونه‌های گیاهی، افزایش آوارگان و مهاجران اقلیمی، انقراض تدریجی نسل انسان، تاثیر تغییرات جهانی آب و هوا بر صلح و امنیت بین‌المللی، کاهش تنوع زیستی، رشد جهانی فقر، نابودی زیرساختهای اجتماعی، اضمحلال زیرساختهای فرهنگی، فروپاشی بنیان‌های اقتصادی جوامع انسانی و تاثیر تغییرات جهانی آب و هوا در ارتباط با حقوق بشر (موثقی، ۱۳۹۷: فهرست). در عمل با افزایش جمعیت جهان مصرف همه منابع طبیعی افزایش یافته است و یافتن غذا و آب به یک بحران جدی برای انسانها مبدل شده است و همه انواع گیاهان و جانوران در نتیجه تغییرات اقلیمی که ماحصل مداخله انسان در آب و هواست در خطر نابودی قطعی قرار دارند (ثبوتی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹). اصول بیست و یکم و بیست و دوم اعلامیه کنفرانس سازمان ملل درباره محیط زیست ۱۹۷۲ در خصوص تعهدات دولتها در زمینه حفاظت از محیط زیست مقرر داشته که «دولتها بر طبق منشور سازمان ملل متحد و اصول حقوق بین‌الملل، دارای حقوق حاکمه برای بهره برداری از منابعشان مطابق سیاست‌های محیط زیستی خود می‌باشند و مسئولند ترتیبی دهند تا فعالیت‌های انجام شده در حیطه صلاحیت یا نظارت آنها موجب ورود زیان به محیط زیست کشورها یا مناطق خارج از محدوده صلاحیت ملی آنها نگردد» و «دولتها باید در توسعه بیشتر حقوق بین‌الملل در رابطه با مسئولیت و جبران خسارات قربانیان آلودگی و دیگر خسارات محیط زیستی، ناشی از فعالیت‌های انجام شده در مناطق واقع در حیطه صلاحیت یا نظارت آنها و یا در مناطق خارج از محدوده صلاحیت ملی آنها، همکاری کنند» (تحقیقی از دانشگاه هاروارد در مجله حقوقی هاروارد، ۱۳۸۰: ۳۶۷-۳۵۹) و همین طور ماده ۱۵ پیش طرح سومین میثاق بین‌المللی حقوق همبستگی ۱۹۸۲ مقرر داشته که «دولتهای عضو متعهد می‌گردند که شرایط طبیعی حیات را دچار تغییرات نامساعدی ننمایند که به سلامت انسان و بهزیستی جمعی صدمه وارد کنند. صدمه‌ای که برای توسعه جمعی ضروری باشد و راهی برای اجتناب از آن وجود نداشته باشد قابل قبول محسوب می‌گردد» (همان: ۳۶۹-۳۶۸).

هر یک از اقدامات انسان‌ها در طبیعت قطعاً به ضرر حیوانات منجر خواهد شد از آتش زدن جنگلها و بیشه‌ها که زیستگاه

حیوانات است تا تملک غذای آنها و شکار بی‌رویه همگی از دلایل اصلی انقراض نسل حیوانات است و ظاهراً حیوانات هنوز هم از حمایت بین‌المللی کافی برخوردار نیستند و حمایت‌های منقطع از آنها در نجات آنها از انقراض هیچ تاثیری ندارد و ضرورت دارد که با تأسیس نهادهای قضایی بین‌المللی از جمله دیوان بین‌المللی حمایت از حیوانات به تغییر وضعیت و بهبود حال این جانوران سرعت داد و حقوق آنها را به رسمیت شناخته و رعایت کرد.

2- وضعیت بقای حیوانات در هزاره سوم

ظواهر امر حکایت از آن دارد که انسان‌ها برای حل مشکلات معیشتی که با افزایش جمعیت جهان نیز توأم می‌باشد دست به دامان زیستگاه حیات وحش شده و علاوه از تصرف این سرزمین‌ها، سکنه جانوری آن را نیز به بند کشیده‌اند. با چرای بیش از نیاز دامها و استثمار زمین‌های کشاورزی نه تنها غذای دیگر جانوران را از آنها می‌رباییم بلکه موجب افزایش بیابانها می‌گردیم و این موضوع در مورد جارو کردن ذخایر شیلات دریاها توسط انسانها نیز کماکان صدق می‌کند آلوده‌سازی دریاها و رودخانه‌ها از یک طرف و صید بیش از حد تا مرز انقراض آبیان، مانع تکثیر آنها در بستر دریاها می‌گردد و تقریباً هر موجود دریایی را می‌توان در منوی غذایی رستورانها یافت و با افزایش تنوع غذایی انسانها از تنوع زیستی جانوران به سرعت کاسته می‌شود که خوشبختانه در سال‌های اخیر برخی از کشورها از جمله کانادا و آمریکا صید برخی از ماهیها را به شکل قانونی ممنوع اعلام کرده‌اند تا بلکه موفق به حفظ ذخایر ماهی روغن و ماهی روغن خال دار گردند (براون، ۱۳۸۱: ۶۷ تا ۶۵). به گواهی تاریخ دیرینه شناسی اصابت یک شهاب سنگ به کره زمین (منطقه چیک شولو در خلیج یوکاتان مکزیک) موجب پدید آمدن گرد و غبار و انقراض نسل دایناسورهای بزرگ در ۶۵ میلیون سال قبل شد که یک پدیده طبیعی بود اما مرحله ششم انقراض را انسانها پدید می‌آورند که در حال متوقف کردن چرخه حیات است با اندک شدن غذا، خود به خود زاد و ولد متوقف می‌گردد. با آتش زدن عمدی جنگلها، بسیاری از ذخایر ژنتیک در جهان از بین می‌رود یا تضعیف می‌گردد همینطور گرم شدن کره زمین و افزایش آلودگی شیمیایی موجب انهدام

حیات انسان‌ها و حیات وحش می‌گردد. هم‌اکنون شاهد کاهش تنوع زیستی و تنوع گونه‌ها در کلیه طبقه بندی پرندگان، خزندگان، دوزیستان، پستانداران و آبزیان در همه قاره‌های جهان هستیم و فقط انسان است که نه تنها نسلش منقرض نمی‌شود بلکه در حال افزایش نیز می‌باشد آن هم تا حد یک بحران جهانی. شکار غیر متعارف و مازاد موجب کاهش غذای حیوانات شده و گوشت شکار هر روز قیمت‌های جدیدی را تجربه می‌کند و درختان که زیستگاه بسیاری از حیوانات هستند در حال به خاک غلتیدن هستند. انواع ماهیان، پنگوئن‌ها و پرندگان، قورباغه‌ها، سمندرها، وزغها و لاک پشت‌ها هم در معرض شکار قرار دارند و هم در معرض قاچاق (همان: ۸۹ تا ۸۶). بشر فراموش کرده است که حیوانات و گیاهان نیز دارای حقوق بویژه حق حیات هستند و قرار نیست که قربانی خواسته‌های پایان ناپذیر انسانها گردند و آزار دادن آنها تحت عنوان آزمایشات پزشکی، شکنجه و نسل کشی تدریجی به حساب می‌آید که خوشبختانه فرهنگ‌سازی مربوط به آن در حال شکل‌گیری است بنابراین ضرورت دارد که در مورد حیوانات اخلاق رعایت شود و از وارد کردن هر نوع درد و رنج به آنها خودداری گردد و آسایش آنها از هر جهت تامین شود (نورآذریان و صمدی، ۱۳۹۳: ۹۶ - ۹۵).

علی‌الاصول نزدیک به حداقل هشت میلیون گونه و تنوع زیستی نادر و کمیاب در کره زمین وجود دارد با این حال همه آنها از ناپایداری و انقراض در عذابند از جمله ماهی خاویار که در نتیجه عملیات حفاری نفت و گاز، شکار جارویی، آلوده‌سازی آنها، رودخانه‌ها و اقیانوس‌ها در خطر انقراض قرار دارند از جمله ماهی خاویاری شیب، سوف ماهی، ماهی آزاد و فک‌ها نیز چند گام بیشتر با انقراض فاصله ندارند. گزارشات صندوق جهانی طبیعت کاملاً موید این ادعاست با این حال تلاش سازمان ملل متحد آن است که کشورها نیز بر مبنای کنوانسیون حفظ گونه‌های زیستی در حال انقراض Cites از ممنوعیت صید آنها حمایت کنند. همین‌طور کشتی‌های بزرگ ماهیگیری ژاپنی و روسی اقیانوس‌ها را از ماهی کربل تهی کرده‌اند و با برداشت شن و ماسه از کف رودخانه‌ها معلوم نیست که ماهی آزاد کجا باید تخم‌ریزی کند و تکلیف نسل آینده آن چیست و سرازیر

کردن فاضلاب‌های خانگی و صنعتی به رودخانه‌ها کماکان ادامه دارد که بر کاهش نسل آنها تاثیر می‌گذارد. همچنین یوزپلنگ ایرانی نیز در خطر انقراض کامل قرار دارد و شکار آنها بدلیل پوست و چابکی آن برای جان این جانور شده است زیرا خرافاتی از گذشته‌های دور پذیرفته شده که شکار شیر، ببر و یوزپلنگ را نشانگر شجاعت و قدرت شکارچی به حساب می‌آورد. غزال اوریکس نیز که فقط به تعداد ۱۰۰۰ رأس از آنها باقی مانده است پستانداری است که در خطر انقراض دوران ششم زمین شناسی (آنتروپوسن) قرار گرفته است که از ارزش بالای علمی و ژنتیکی برخوردار است. حتی اگر این حیوانات شکار نیز نشوند قطعاً با از بین رفتن خوراک آنها از بی‌غذایی و سوء تغذیه خواهند مرد و هر گونه عواقب تجاوز به طبیعت متوجه خودمان خواهد شد یا در کوتاه مدت یا دراز مدت تا آگاهی‌های جمعی ملت‌ها افزایش نیابد هر گونه حمایت از آنها فقط در حد یک تئوری باقی خواهد ماند و یکی از راه‌های موفق حفاظت از آنها، اجرای برنامه اصلاح ژنتیکی ساختار جانوران است موسوم به GMO. همین‌طور قرقاول نیز بدلیل شکار بی‌رویه، دشمنان طبیعی و تغییرات اقلیمی در حال ناپدید شده است. این مجموعه در حال انقراض منحصر به موارد بالا نیست بلکه خرس سیاه آسیایی که به دلیل کیسه صفرایش شکار می‌شود و قاچاق آن، عملاً از دلایل کاهش نسل این حیوانات است جالب اینکه خرس یکجا غذا می‌خورد و جای دیگر سرگین خود را رها می‌کند که منجر به رشد گیاهان و درختان جدید می‌گردد. همین‌طور باید به نقش پرندگان در کاهش حشرات و کنترل آنها اشاره کرد که یک آفت کش طبیعی هستند. همین‌طور استفاده از حشره کش‌ها برای جان عقاب سرسفید آمریکایی و سینه سرخ شده است روباه، موش، خرگوش، خرس گریزلی، غازهای کانادایی بارناکل، کوگار که همان شیر کوهستان است، نهنگ قاتل، قوش قزل، شاهین، ایگوانای سبز، جبیر که گونه‌ای آهو است، ایمپالا، زبیرا، پوکو، ورتهارت، گوزن ویلدبیست، کروکودیل، کوسه، اره ماهی، ماهی تن، کوسه ماهی سرچکشی، فک، کیلکا، فیتوپلانکتون‌ها، زئوپلانکتون‌ها، زوبتو، بسیاری از پرندگان مهاجر و دو کاشانه، دلفین، بز کوهی، هوبره، قوچ ارمنی و گوزن شوکا همگی چند گام با انقراض و انهدام فاصله ندارد. اینها تنها گوشه‌ای از وضعیت اسفناک حیوانات در هزاره سوم

است که بانی این همه مشکلات فقط و فقط انسان است (موثقی، ۱۳۹۰: ۷۲ تا ۶۴). «تضعیقات موجود در تغذیه، اشغال و تخریب قلمرو و حیات وحش از علل اساسی کلاهی جمعیت حیوانات و گیاهان است. (Ferrey, 2001: 531)»

خوشبختانه سال ۱۹۷۲ کمیته بین‌المللی صید نهنگ طرح تعلیق صید تجاری این موجود با عظمت را به جامعه جهانی تقدیم کرد اما بتدریج شرایطی پیش آمد که کشورها به صورت داوطلبانه به کاهش صید نهنگ بالدار قطب جنوب از ۱۹۷۶ مبادرت ورزیدند و در مراحل بعد صید دیگر گونه‌های نهنگ خودبخود کاهش یافت.

با این حال چهار کشور ژاپن، نروژ، پرو و شوروی با ممنوعیت صید نهنگ مخالفت می‌کنند اما حتی آنها نیز از صید نهنگ مثل گذشته اجتناب کردند (کویندلینگ و تاراسوفسکی، ۱۳۸۶: ۴۰۸). در نتیجه تصویب مقررات مذکور در موارد مشابه اعلام شد که در هر زمانی که پرندگان در حال تولید مثل هستند یا در حال مهاجرت می‌باشند شکار ممنوع اعلام گردد. با این حال برخی از کشورها در خصوص حیوانات این محدودیت‌ها را اعمال می‌کنند زیرا معتقدند که شکار تعادل زیستی را به هم می‌زنند (روش، ۱۳۹۱: ۵۱). باید به این نکته توجه کرد که نابودی گونه‌های جانوری وارد کردن خسارت به مشترک جهانی است زیرا این حیوانات به ویژه حیوانات وحشی به مالکیت کسی در نمی‌آیند و دولتها حق ندارند که با آلوده‌سازی محیط زیست به حیوانات و انسان‌ها صدمه وارد آورند که البته در عمل این تکلیف مهم به اجرا در نمی‌آید و در زمینه حفاظت از جنگلها و زیستگاه‌ها کشورهای اندکی وجود دارند که مسئولیت پذیر می‌باشند و بقیه کشورها اساساً با قربانی کردن حیوانات فقط اهداف مالی خود را به اجرا در می‌آورند تحت عنوان توسعه. رهاسازی نفت در دریاها نیز موجب مرگ بسیار از جانوران دریایی و پرندگان می‌شود که با این ماده سیاه آشنایی ندارند و با نزدیک شدن به آن و تماس با نفت رنج مرگ فوری را متحمل می‌شوند. با این حال حقوق بین‌الملل به همه کشورها اجازه داده که اگر یک حق جمعی مورد نقض قرار بگیرد هر کشوری حق طرح دعوا علیه کشور متخلف را دارا است و این یک تعهد عام الشمول به حساب می‌آید. در این زمینه می‌توان حتی از

اصل صلاحیت جهانی نیز بهره مند شد و کشور خاصی را به سزای عمل ناپسند خود در قبال حیوانات و محیط زیست رساند (شاه حسینی، ۱۳۹۶: ۱۵۷ تا ۱۵۴). دست آخر آنکه هم اکنون از طریق تحقیقات و تغییرات ژنتیکی می‌توان حیوانات جدیدی را پدید آورد که چون آثار استمرار حیات این گونه‌ها ناشناخته است به احتمال قوی می‌تواند هم برای انسان‌ها و هم حیوانات مضر و خطرناک باشد و می‌تواند جزو فعالیت‌های خطرناک برای اکوسیستم به حساب آید که لازم است قانونگذاران کشورها در این خصوص به قاعده‌سازی بپردازند (تقیزاده انصاری، ۱۳۹۳: ۱۴۴) و از آزار و شکنجه تدریجی حیوانات اجتناب کنند.

2- موازین بین‌المللی حمایت از حقوق حیوانات

در خصوص حمایت از حیوانات جامعه بین‌المللی تلاشهای درخور توجهی را از خود ارائه داده که در قالب کنوانسیون و پروتکل، موافقت نامه، یادداشت تفاهم‌نامه و بیانیه با عناوین ذیل زیر به تصویب رسیده آن هم با هدف حمایت از حیوانات:

1- کنوانسیون منطقه‌ای حفاظت از حیات وحش آفریقا ۱۹۰۰ میلادی

2- کنوانسیون حمایت از پرندگان مفید برای کشاورزی ۱۹۰۲

3- کنوانسیون حفاظت از گیاهان و جانوران در حالت طبیعی ۱۹۳۳

4- کنوانسیون بین‌المللی برای قانونمند کردن شکار نهنگ ۱۹۴۶

5- کنوانسیون بین‌المللی حفاظت از ماهی تن اقیانوس اطلس ۱۹۶۶

6- کنوانسیون تالابهای مهم بین‌المللی به ویژه به عنوان زیستگاه پرندگان آبری ۱۹۷۱ (کنوانسیون رامسر)

7- کنوانسیون حفاظت از فک‌های قطب جنوب ۱۹۷۲

24- موافقت نامه ۱۹۹۴ لوساکا در مورد عملیات‌های اجرایی مشارکتی در جهت تجارت غیرقانونی گیاهان و جانوران وحشی (موافقت نامه لوساکا)

25- تفاهم نامه همکاری در مورد تدابیر حفاظتی در خصوص مرغ باران ۱۹۹۴

26- موافقت نامه ۱۹۹۵ ذخایر ماهیها موسوم به موافقت نامه ملل متحد برای اجرای مقررات کنوانسیون حقوق دریاها در رابطه با نگهداری و مدیریت ذخایر پراکنده ماهیها و ذخایر دائماً در حال کوچ ماهیها

27- موافقت نامه حفاظت پرندگان آبی مهاجر آفریقایی - آسیایی ۱۹۹۵

28- یادداشت تفاهم در ارتباط با تدابیر حفاظتی برای لاک پشت‌های دریایی در کناره اقیانوس اطلس در آفریقا ۱۹۹۹
29- یادداشت تفاهم در مورد حفاظت و مدیریت جمعیت هوبره بزرگ در اروپای میانه ۲۰۰۰

30- کنوانسیون ۲۰۰۰ در مورد حفاظت و مدیریت ذخایر زیاد ماهیان اقیانوس آرام مرکزی و غربی

31- موافقت نامه حفاظت از آب بازسانان در دریای سیاه، دریای مدیترانه و منطقه مجاور آتلانتیک ۲۰۰۱

32- یادداشت تفاهم در مورد حفاظت و مدیریت لاک پشت‌های دریایی و زیستگاه‌های آنها در هند و آسیای جنوب شرقی ۲۰۰۱

33- کنوانسیون طرح استراتژیک برای کنوانسیون تنوع زیستی ۲۰۰۲

34- یادداشت تفاهم در ارتباط با حفاظت و احیای گوزن بخارا ۲۰۰۲

35- یادداشت تفاهم و برنامه عمل در ارتباط با تدابیر حفاظتی برای مرغ خوش آواز آبی ۲۰۰۳

8- کنوانسیون ۱۹۷۳ در مورد تجارت بین‌المللی گونه‌های در حال خطر گیاهان و جانوران وحشی موسوم به کنوانسیون سایتیس

9- توافقنامه ۱۹۷۳ در مورد حفاظت از خرسهای قطبی

10- کنوانسیون حفاظت از گونه‌های مهاجر حیوانات وحشی ۱۹۷۹ (CMS)

11- توافقنامه در مورد حفاظت از پرندگان آبی مهاجر اروپایی - آفریقایی ۱۹۹۹

12- کنوانسیون حفاظت از منابع زنده دریایی قطب جنوب ۱۹۸۰

13- منشور جهانی طبیعت ۱۹۸۲

14- کنوانسیون حمایت و توسعه محیط زیست دریایی منطقه کارائیب بزرگ (کنوانسیون کارتاگنا) ۱۹۸۳

15- پروتکل اسپا ۱۹۹۰

16- موافقت نامه در مورد حفاظت فک‌ها در دریای وادن ۱۹۹۰

17- پروتکل مادرید ۱۹۹۱

18- بیانیه در مورد حمایت از محیط زیست قطب شمال ۱۹۹۱

19- موافقت نامه در مورد حفاظت آب بازسانان کوچک دریاهای شمال و بالتیک ۱۹۹۱

20- موافقت نامه حفاظت از جمعیت خفاش‌های اروپایی ۱۹۹۱

21- کنوانسیون اوسپار ۱۹۹۲

22- کنوانسیون تنوع زیستی ۱۹۹۲

23- تفاهم نامه در ارتباط با تدابیر حفاظتی برای درنای سبیری ۱۹۹۳

36- موافقت نامه در مورد حفاظت مرغ دریایی و مرغ طوفان
۲۰۰۴

37- کنوانسیون حفاظت از گوریل‌ها و زیستگاه آنها (موثقی،
۱۴۰۰: ۳۱۹ تا ۳۱۷).

38- کنوانسیون حفاظت از نهنگ‌ها در دریای بالتیک، مدیترانه
و مناطق مجاور آتلانتیک ۲۴ نوامبر ۱۹۹۶

39- کنوانسیون حفاظت از مرغان دریایی آلباتروس و مرغ باران
۱۹ ژوئن ۲۰۰۱

40- یادداشت تفاهم برای تدابیر حفاظتی برای مرغ بزرگ
ماهیخوار سبیری اول جولای ۱۹۹۳

41- یادداشت تفاهم برای کرلو منقار بلند ۱۰ سپتامبر ۱۹۹۴
(شیلتون و کیس، ۱۳۸۹: ۲۲۲).

در عین حال هر یک کنوانسیون‌های بین‌المللی در مناطق حفاظت شده با تنوع زیر قابل پیاده شده است: ذخیره گاه‌های طبیعی، پارک‌های ملی، پناهگاه‌های حیات وحش، یادبودهای طبیعی و ذخیره گاه‌های دست نخورده (همان: ۲۲۹). در همه این کنوانسیون‌ها بین‌المللی به نوعی به تعهد انسان‌ها در مقابل طبیعت اشاره شده که از استفاده بیش از حد از حیوانات و جانوران اجتناب کند (لارکین، ۱۳۸۸: ۶). موضوع جلوگیری از آلوده‌سازی زیستگاه حیوانات از اهم تعهداتی است که کشورها باید در زمینه رعایت حقوق حیوانات مدنظر قرار دهند از جمله افزایش رهاسازی پسماندهای صنعتی به رودخانه‌ها و دریاها که موجب مرگ فوری یا تدریجی همه انواع آبزیان می‌گردد و علاوه از آن مصرف خوراکی این آبزیان برای انسان نیز مضر بوده و او را نیز زمین گیر و بیمار می‌کند یا نشست نفت از تانکرهای بزرگ نفتی حیات همه جانوران دریایی و پرندگان دریایی و خشکی زی را به مخاطره افکنده و باعث مرگ هزاران نوع و گونه جانور از جمله سمور دریایی می‌گردد که تنها گناهی همسایگی با انسان است (لنسفورد، ۱۳۸۸: ۵۲). رده بندی اتحادیه جهانی حفظ طبیعت وضعیت تنوع زیستی گونه‌های جانوری و گیاهی را از نظر بقا یا انقراض به هشت رده طبقه بندی کرده است که شامل گونه‌های انقراض یافته، در معرض انقراض، آسیب پذیر،

کمیاب، نامشخص، ناکافی، تهدید شده و تهدید شده تجاری می‌باشند که در این اواخر مشاهده جانوران در دو سطح انقراض یافته و در معرض انقراض بر میزان نگرانی طرفداران حامی محیط زیست و حیات وحش افزوده است (ون گلدر، ۱۳۸۸: ۹۸).

خوشبختانه در سال هایگذشته گامهای قابل تحسینی در زمینه حفاظت از حیات وحش برداشته شده است آن هم از طریق تغییر در نحوه قانونگذاری و اعاده زیستگاه‌های طبیعی به حیات وحش از جمله اعلام منطقه یلواستون به عنوان پارک ملی در سال ۱۸۷۲ و تبدیل زمین‌های ملی به مناطق حفاظت شده در سال ۱۸۹۱ و شناسایی جنگل‌های ملی به عنوان مناطق تحت حفاظت قانون در سال ۱۹۰۵ از سوی تئودور روزولت که حاصل تلاش‌های بسیاری از مقامات حکومتی و حامیان محیط زیست و حیات وحش بود (چسنت، ۱۳۸۸: ۱۰۹). در مبحث بعدی از نهادهایی نام خواهیم برد که وظیفه جدی حفاظت از حقوق حیوانات را بر عهده دارند اما حتی آنها نیز از این همه بی‌تفاوتی بسیاری از انسان‌ها نالانند و مبارزه سختی را با پیمانکاران ساخت و ساز و سرمایه داران ناآگاه به ارزش حیات جانوران انجام می‌دهند و از مهمترین سلاح در این پیکار استفاده می‌کنند و آن همانا افزایش آگاهی‌های همگانی و جمعی است تا هر شهروندی خود به تنهایی به یک حامی پر و پا قرص محیط زیست و حیات وحش تبدیل شود.

3- نهادهای حامی حقوق حیوانات

با یک نتیجه گیری منطقی می‌توان پذیرفت که کلیه نهادهایی که حامی و حافظ محیط زیست هستند به نوعی از حقوق حیوانات نیز حمایت می‌کنند که اهم آنها عبارتند از:

1- برنامه محیط زیست ملل متحد

2- صندوق جهانی محیط زیست وابسته به بانک جهانی

3- صندوق جهانی برای طبیعت

4- کمیسیون توسعه پایدار رکن فرعی شورای اقتصادی و اجتماعی ملل متحد

5-آژانس اروپایی برای محیط زیست

6-کمسیون جهانی محیط زیست

7-اتحادیه بین‌المللی حفاظت محیط زیست

8-صلح سبز

9-دوستان زمین

10-صندوق جهانی حیات وحش (ضیائی بیگدلی، ۱۴۰۰: ۴۲۴).

همه این سازمان‌های زیست محیطی با این تفکر گام بر می‌دارند که منابع طبیعی، محیط زیست و حیات وحش داخل در میراث مشترک زیست محیطی جهانی به حساب می‌آیند و ضرورت دارد که با تصویب مقررات مدونی از آنها حمایت بعمل آورد و مصوبات بین‌المللی در حد یک تعهد کاغذی تلقی نشود که تنها با همکاری دیگر کشورها امکان صیانت از آنها وجود خواهد داشت زیرا هر نوع انقراض نسل حیوانات بر منابع طبیعی و محیط زیست تاثیر گذاشته و به عنوان یک نگرانی مشترک همه ملل جهان توجه ویژه‌ای را مطالبه می‌کند (گروه صلح کرسی حقوق بشر، صلح و دموکراسی یونسکو، ۱۳۸۹: ۲۲۸). برای رعایت حقوق حیوانات باید توجه کرد که مهمترین گام در این زمینه تغییر نحوه تفکر راجع به حیوانات است که آنها را ماشین تصور نکنیم و برای آنها نیز حقوقی را تعریف نمائیم زیرا آنها دارای حس بوده و از حق حیات برخوردارند و مانند انسانها صاحب شعور و درک ویژه‌ای هستند و باید مانع از رنج کشیدن آنها شویم. بخاطر تحقق این اهداف ارزشمند بود که در گوشه و کنار جهان جنبش‌های حمایت از حقوق حیوانات شکل گرفته است که بر نوع رفتار انسانها با حیوانات تاثیر گذاشته و آنها را مستحق رفتاری توأم با مهربانی می‌داند تا بدین وسیله به هر شکلی از آزار و خشونت علیه آنها خاتمه داده شود و حتی برای حیوانات نیز قائل به شخصیت شویم و به حق رفاه و حیات آنها باید احترام بگذاریم بدین ترتیب با گذر از عصر حمایت از انسانها اکنون وارد مرحله حمایت از حقوق حیوانات گردیده‌ایم به همین جهت در برخی از کشورها قوانینی به تصویب رسیده‌اند که برای هر نوع رفتار وحشیانه‌ای با حیوانات مجازات‌های

سنگینی را در نظر گرفته‌اند (مشهدی، ۱۳۹۶: ۱۲۱ تا ۱۱۶). صندوق جهانی طبیعت بیش از همه امکانات خود را مصروف حمایت و حفاظت از محیط زیست طبیعی از جمله حیوانات می‌نماید که در سال ۱۹۶۱ تاسیس شد که با اتحادیه جهانی حفظ طبیعت IUCN در ارتباط مستمر است که در جهت حفاظت از محیط زیست در کلیه کشورها تلاش می‌کند و در نتیجه تلاش‌های این صندوق سه کنوانسیون بین‌المللی به تصویب رسیده که عبارتند از:

1-کنوانسیون مربوط به گونه‌های در معرض خطر CITES1973

2-کنوانسیون گونه‌های مهاجر ۱۹۷۹

3-کنوانسیون رامسر ۱۹۷۱ (آریا پارسا، ۱۳۹۳: ۱۲۸).

صندوق محیط زیست جهانی یکی دیگر از نهادهایی است که با هدف سرمایه‌گذاری در زمینه محیط زیست و تنوع زیستی تاسیس شده است و در سه حوزه دیگر شامل تغییرات اقلیمی، آبهای بین‌المللی و شکاف لایه ازن فعالیت می‌کند و با UNDP- UNEP-WB- FAO- IFAD- IADB- EBRD- ADB - AFDB همکاری می‌نماید (کوروکولا سوریا و رابینسون، ۱۳۹۰: ۱۹۳ تا ۱۹۱). یکی از مهمترین نهادهای بین‌المللی حامی حقوق حیوانات، اتحادیه بین‌المللی حفاظت از حیات وحش است که در سال ۱۹۴۸ تاسیس شد که مراقبت از تنوع زیستی در سرلوحه وظایف خود دارد آنها هم از طریق آموزش و حمایت از ابتکارات علمی برای حفاظت از طبیعت و حیات وحش که مقر آن در کشور سوئیس می‌باشد که موفقیت‌های ذیل حاصل تلاش IUCN در رابطه با تنوع زیستی است:

1-نظارت بر تنوع زیستی حیوانات

2-حفاظت از اهداف زیست محیطی به ویژه تنوع زیستی و

حیات وحش

3-گردهمایی جهانی برای سیاستگذاری در زمینه پایداری

محیط زیست

4-تشویق پژوهش راجع به تنوع زیستی

5- ارائه توصیه‌های علمی به دیگر فعالان محیط زیست

6- آشناسازی با شبکه‌های فعال زیست محیطی

7- اجرای پروژه‌های ارتقاء تنوع زیستی

8- ارائه رهنمود به نهادهای قانونگذاری کشورها برای تصویب

قوانین راجع به حفاظت از حیات وحش و تنوع زیستی و محیط زیست (موثقی، ۱۴۰۰: ۹۱-۹۰). بدیهی است که علاوه از نهادهای فوق، تجمعات انسانی دیگری نیز می‌توانند به عنوان مدافعان حقوق حیوانات مطرح باشند مانند انجمن‌های حمایت از حقوق حیوانات، سازمان‌های غیردولتی، گروه پیشاهنگان حامی حقوق حیوانات و کلیه گروههایی که برای ارتقاء حقوق حیوانات تلاش می‌کنند و برای بقاء آنها می‌کوشند.

«اعلامیه کنفرانس سازمان ملل متحد درباره محیط زیست استکهلم ۵ الی ۱۶ ژوئن ۱۹۷۲ به پاره‌ای از موضوعات اساسی نظیر مسئولیت دولتها در قبال صدمات فرامرزی زیست محیطی با اجماع بین‌المللی اشاره دارد که شامل اتخاذ تصمیمات جدی راجع به حفاظت از محیط زیست است.» (Stephens, 2009: 2)

4- ساختار دیوان بین‌المللی حمایت از حقوق حیوانات

اصولاً هر زمانی که سازمان یا نهاد قضایی تاسیس می‌شود مکلف گردد که مطابق قانون و اساسنامه خود گام بردارد و فعالیت نماید بنابراین اگر قرار است که روزی دیوان بین‌المللی حمایت از حقوق حیوانات تشکیل شود لازم است که از ساختار مستحکم و شعب متعدد با قضات و کارکنان آشنا به حقوق حیوانات برخوردار شود و آراء صادره از ضمانت اجراهای قوی و لازم الاجرائی نیز برخوردار گردد. در عین حال اصولاً موضوعاتی که باید در این دیوان تحت رسیدگی قرار بگیرد باید جرایم و جنایاتی باشد که نسبت به حیوانات ارتکاب می‌یابد و حقوق آنها را پایمال می‌کند از نسل کشی آنها گرفته تا اعمال زشتی مانند: تجاوز به زیستگاه آنها، جدا کردن خانواده حیوانات از هم، مجبور کردن حیوانات به اقامت در قفس، سلب حق حیات آنها، سلب حق تولید مثل آنها، تجاوز به حق جابجایی و خوراک و آشیانه حیوانات، تملک زیستگاه یا تخریب و آلوده‌سازی لانه و آشیانه

حیوانات، زخمی کردن حیوانات، شکار غیر مجاز و در هنگام مهاجرت، شلیک به سوی حیوانات جوان و آزار دادن آنها از طریق بیدار نگهداشتنشان در سیرکها، ترساندن حیوانات، قاپاق آنها، اتلاف غذای حیوانات، شکنجه جسمی و روحی حیوانات، داغ کردن اندام آنها، گرسنه و تشنه نگهداشتن آنها و مشارکت دادن آنها در جنگ انسانها و صدها جنایت دیگر که برخی از انسانها در حق حیوانات مرتکب می‌شوند در ابتدا باید جرم انگاری شوند از طریق تصویب کنوانسیون‌های بین‌المللی راجع به حیات وحش و حیوانات اهلی و سپس در صورتی که دادگاه‌های داخلی کشوری که این اعمال ناشایست در آن اتفاق می‌افتد نسبت به ارتکاب آنها بی‌تفاوتی پیشه کند در این صورت هر یک از نهادهای حامی حقوق حیوانات می‌توانند موضوع را به دیوان بین‌المللی حمایت از حقوق حیوانات ارجاع دهند و از تدابیر و مقررات انضباطی و کیفری برای متوقف کردن این اعمال استفاده کنند که قطعاً نتایج مفیدی را به دنبال خواهد داشت زیرا در غیاب آموزش و فرهنگ‌سازی مناسب، بهره‌گیری از مسئولیت‌های حقوقی بهترین ابزار برای ترک فعلی زاینبار نسبت اعمال مجرمانه است و این یک تجربه تاریخی و حقوقی موفق در همه نقاط جهان است و نباید به هیچ کس اجازه داد که وضعیت ناگواری را برای حیوانات پیش آورد تا به انقراض نسل آنها منجر شود چرا که بقا و حیات بشر منوط به بقا و حیات توأم و همزمان حیوانات و گیاهان است که هر دو از ذخایر طبیعی و مشترک همه ملل جهان در حال و آینده است بنابراین اگر قبول کنیم که نقض حقوق حیوانات به طور غیر مستقیم منجر به نقض حقوق بشر می‌گردد دیگر نمی‌توان نسبت به رعایت حقوق حیوانات احساس بی‌تفاوتی کرد. موفقیت جنبش‌های زیست محیطی در حفاظت از محیط زیست و متوقف ساختن اجرای برخی از پروژه‌های صنعتی حاصل تلاش شبانه روزی حامیان جدی کره زمین و محیط زیست است که برای خلقت و طبیعت ارزش قائلند. در عین حال ضرورت دارد که موضوع جلوگیری از تخریب و آلودگی محیط زیست از دریچه حیات حیوانات نیز جدی گرفته شده و با آن مقابله شود بنابراین ضرورت دارد که برای نجات جان حیوانات از هر نوع عمل مخاطره آمیزی که حیات آنها را به خطر بیندازد اجتناب

کنیم از جمله انجام آزمایشات هسته‌ای در دریاها و اقیانوس‌ها (موثقی، ۱۳۹۰: ۳۱۲ تا ۳۰۹).

بدین ترتیب دولتها مکلفند که قوانین زیست محیطی را تصویب کنند و تعاملی میان محیط زیست و توسعه پایدار پدید آورند که قطعاً با انجام هزینه‌هایی توأم خواهد شد (آریا پارسا، ۱۳۹۳: ۱۹۹). در سال ۲۰۰۲ در سمپوزیوم جهانی قضاتی از همه کشورها حضور داشتند برخی اصول جهانی را برای توجه به حقوق محیط زیست تعریف نمودند که شامل افزایش دانش تخصصی در زمینه محیط زیست، جلب نظر در تصمیم‌گیری‌ها و حرکت به سوی عدالت برای اکوسیستم طبیعی بود که بعدها به اصول ژوهانسبورگ مشهور شد با این جهت‌گیری که نقش قضات در شکل‌گیری یک رویه حقوقی برای حمایت از محیط زیست و حیات وحش باید لحاظ گردد. بدین ترتیب اصول ژوهانسبورگ می‌تواند به عنوان مبانی حقوق تشکیل دیوان بین‌المللی برای حمایت از حقوق حیوانات مطرح گردد. در عین حال کلیت سلامت محیط زیست از جمله استمرار حیات حیوانات لازمه بقاء اکوسیستم در کره زمین است بدیهی است که دستیابی به توسعه پایدار از طریق کارکرد دیوان بین‌المللی ویژه حیوانات سریعتر حاصل خواهد شد. بنابراین ضرورت دارد که ضمن افزایش آگاهی‌های همگانی راجع به محیط زیست و حیوانات از ساز و کار بین‌المللی حامی حیوانات دفاع کنیم و برای موفقیت تلاش‌های قضایی به همکاری با یکدیگر مبادرت ورزیم و از تجربیات قضایی از جهت رویه قضایی در بهبود عملکرد دیوان بین‌المللی حقوق حیوانات حمایت بعمل آوریم و از دیدگاه‌های همه نظام‌های حقوقی معاصر در تأسیس این دیوان بهره مند شویم بویژه از تجربیات برنامه محیط زیست ملل متحد در امر هدایت و اجرای کنوانسیون‌های حقوق محیط زیست استفاده کنیم (کوروکولاسوریا و رابینسون، ۱۳۹۰: ۲۳۳ تا ۲۳۰). بیان این مطلب ضرورت دارد که طرف مخاطب دیوان بین‌المللی حقوق حیوانات باید کسانی باشند که با نقض حقوق حیوانات به صورت گسترده به حقوق محیط زیست صدمه وارد می‌کنند در عین حال کشورها در دستگیری و تحویل و استرداد مجرمین به دیوان مزبور نباید هیچ تعللی از خود نشان دهند و

متوجه این نکته باشند استمرار حیات بشر منوط به بقاء گیاهان و حیوانات است.

5- آئین دادرسی، احکام و ضمانت اجرای احکام

به صورت یک روند طبیعی قضایی، عقلانیت اقتضاء می‌کند که نتیجه اجرای آئین دادرسی منجر به صدور حکم به جبران خسارت گردد. تا همگان متوجه این نکته باشند که در صورت ورود خسارت باید در تدارک جبران خسارات باشند چرا که با حمایت از محیط زیست است که می‌توان به رعایت حقوق بشر امیدوار بود و در اینجا مسئولیت بین‌المللی دولتها مطرح می‌گردد تا از طریق دادرسی قضایی مانع از گسترش صدمات وارده به محیط زیست و حیات وحش گردند در خصوص اینکه شهروندان چگونه می‌توانند در خصوص جلوگیری از نقض حقوق حیوانات گام بردارند می‌توان به حق آنها بر مبنای حق بر محیط زیست سالم اشاره کرد که هر کسی را مجاز می‌کند که دعوای زیست محیطی مطرح کند علیه آلوده سازها یا معدوم کنندگان حیوانات. بنابراین با رعایت این حق می‌توان به استمرار حیات و اجرای احکام صادره از سوی دیوان بین‌المللی حمایت از حقوق حیوانات امیدوار شد. طبق کنوانسیون دانمارک ۱۹۹۸ اعلام شده است که سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی حق طرح دعوا را بر مبنای مدارک کافی و مستدل دارا می‌باشند. علاوه از موارد فوق هم افراد حقیقی و هم سازمان‌های غیردولتی حق طرح دعوا در نتیجه تخریب محیط زیست بر مبنای حق برخورداری از محیط زیست سالم را دارا می‌باشند (پورهاشمی، طیبی و نادری، ۱۳۹۴: ۳۹۲ تا ۳۸۹). اصل جبران خسارت توسط آلوده ساز از این جهت اهمیت دارد که یکی از بهترین ابزارها برای تضمین حفاظت از محیط زیست است و آلوده کننده محیط زیست باید هزینه‌های رفع آلودگی را بپردازند (موسوی، ۱۳۹۵: ۴۲). مطابق تصمیمات اتحادیه اروپا خسارات زیست محیطی عبارت است از هر نوع صدمه وارد شده به حیات وحش و زیستگاه آنها که قادر است آثار زیان بار ماندگاری را بر روی محیط زیست بجا گذارد یا وضعیت طبیعی آن را به طور معمول تغییری دائمی بدهد (نمایان، ۱۳۹۵: ۶۰۷). بنابراین با لحاظ موازین حقوق بین‌الملل عام که همان عرف بین‌المللی است کشورها مکلفند از ورود خسارت به محیط

9- فقدان نظام پیشگیرانه برای جلوگیری از نقض حقوق حیوانات

10- عدم تعامل و ارتباط آئین‌های دادرسی دیوان‌های بین‌المللی موجود با مشکلات پیش روی حیوانات

11- ضرورت رسیدگی به جنایات ارتكابی علیه حیوانات در یک زمان کوتاه

12- فقدان نهادی تخصصی برای تفسیر کنوانسیون‌های حفاظت از حیوانات

13- فقدان دادگاهی با صلاحیت اجباری در زمینه حقوق حیوانات

14- تمایل دولتها برای مراجعه به دیوان‌های تخصصی و کارآمد در زمینه حقوق حیوانات

15- سرعت عمل و قابلیت دسترسی برای سازمان‌های غیردولتی برای مراجعه و دادخواهی حقوق حیوانات

16- نظارت بر ایفاء تعهدات بین‌المللی دولتها در زمینه رعایت حقوق حیوانات و تکلیف گزارش دهی مستمر از وضعیت حیوانات هر کشور

17- فقدان دیوان بین‌المللی جامع صلاحیت‌های قضایی و اجرایی در زمینه حقوق حیوانات

18- پیش بینی صلاحیت‌های حقوقی و کیفری برای دیوان بین‌المللی حمایت از حقوق حیوانات متناسب با تخلفات حقوقی و کیفری

19- تخصصی‌تر کردن رسیدگی‌های قضایی در حوزه تجاوز به حقوق حیوانات

20- فقدان رویه قضایی مستمر راجع به حقوق حیوانات

21- استفاده از قواعد آئین دادرسی ویژه، انعطاف ناپذیر و پیشگیرانه

زیست چه گیاهی و چه جانوری اجتناب کرده و بر مبنای کنوانسیون‌های بین‌المللی جبران خسارت نمایند (دبیری، پورهایشمی و رحمتی، ۱۳۹۵: ۶۵۴). هم‌اکنون جبران خسارت وارد شده به محیط زیست و حیات وحش از اهم اهداف مسئولیت مدنی به حساب می‌آید (آزاد بخت، جعفری و کریمی، ۱۳۹۵: ۷۳۲). باید متوجه این نکته بود که استمرار حیات تاسیسات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کاملاً وابسته به بقا طبیعت و حیوانات و گیاهان است (هلالی و صدیقیان، ۱۳۹۵: ۷۷۲). موارد ذیل را می‌توان به عنوان دلایل ضرورت تأسیس دیوان بین‌المللی حمایت از حقوق حیوانات ذکر کرد:

1- جهانی بودن میزان و قلمرو نقض حقوق حیوانات به صورت عمدی یا سهوی بدون توجه به تبعات زیان‌بار آن

2- ضرورت حمایت بین‌المللی از حیوانات از طریق ساز و کارهای قضایی بین‌المللی با تقویت اجرای احکام صادره از سوی این نوع محاکم.

3- نقش کم‌رنگ و بی‌تاثیر محاکم ملی در رسیدگی به نقض حقوق حیوانات و سهل‌انگاری در جلوگیری از تجاوز به حقوق حیوانات

4- ارائه راهکارهای جهانی برای حفاظت حیوانات از طریق رویه قضایی بین‌المللی و بهره‌گیری از دیدگاه‌های متخصصین علوم جانوری

5- فقدان تفاهم جمعی در زمینه حمایت از حقوق حیوانات به دلیل بی‌اهمیت تلقی کردن حیات آنها

6- ضعف ساختاری قوانین مربوط به حقوق حیوانات که در عمل توصیه‌های soft law محسوب می‌شوند و وصف حقوق بین‌الملل عرفی نیافته‌اند.

7- توصیه‌ای بوده توافقات بین‌المللی در زمینه حفاظت از حقوق حیوانات

8- بی‌اهمیت تلقی جبران خسارت وارده به حیوانات

22- بهره‌گیری از نظریات کارشناسان عالی رتبه و متخصص حقوق حیوانات

23- پیش‌بینی وضع جرائم زیست‌محیطی با ضمانت اجرای کیفری در دیوان بین‌المللی حمایت از حقوق حیوانات از محاکمه مسئولین نابودی حیوانات و تجاوز به حقوق متنوع آنها تا جبران خسارات وارده به حیوانات (موثقی، ۱۳۹۰: ۳۲۰ تا ۳۱۸).

نتیجه‌گیری

دانشمندان معتقدند که کره زمین ۴/۵ میلیارد سال قدمت دارد و زمین در هیچ عصری خالی از جانوران و گیاهان نبوده است و به طور متوسط چندین بار وارد مرحله انقراض شده که آخرین آن ۶۵ میلیون سال قبل اتفاق افتاده است اما تنها در ۱۰۰ سال گذشته بوده که با افزایش جمعیت جهان و رشد تکنولوژی، توازن طبیعت و حیات بر هم خورده و حیوانات نیز به مانند یک کالای لوکس تلقی و مورد داد و ستد و بی‌مهری قرار گرفته‌اند به طوری که تمام گونه‌های حیوانی به نوعی یا با کاهش جمعیت مواجه شده‌اند و یا با انقراض کامل و تلاش‌های هواداران حقوق حیوانات برای نجات آنها عملاً نتیجه‌ای در پی نداشته است حال آنکه حیات وحش از جمله دایناسورها و حیوانات وحشی کنونی قبل از ما فرمانروای طبیعی کره زمین بوده‌اند و تاکنون دیده نشده و ثابت نگردیده که حیوانی موجب انقراض طعمه خود یا دیگر حیوانات گردد اما با ورود انسان به عرصه حیات این توازن به هم خورده است در عین حال به تجربه ثابت شده که انسانها از نظر بقاء کاملاً متکی به حیوانات هستند حال آنکه حیات وحش اساساً بدون کمک انسانها در طبیعت موفقند در موضوع حیات همه موجودات از تساوی حق برخوردارند و هیچ موجودی اسیر و برده دیگری نیست و انسانها حق ندارند که هیچ موجودی را به بند کشیده و نسلش را منقرض کند و روزی خواهد رسید که انسان‌ها باید در پیشگاه خداوند به جنایات و ستم‌هایی که در حق حیوانات و گیاهان روا داشته‌اند پاسخگو باشند که به چه دلیل نسل حیوانات یا برخی از آنها را به انقراض سوق داده‌اند حال آنکه آنها نیز حقوق مسلم خود را دارا هستند و به دلیل داشتن نیروهای ناشناخته در فیزیولوژی هر کدام باید

از احترام برخوردار شوند. با این حال ستم‌های انسانها نسبت به حیوانات پایانی ندارد و انسانها نه تنها محیط زیست طبیعی خود را از بین می‌برند بلکه زیستگاه آنها را نیز به همین سرنوشت تلخ دچار کرده‌اند در حالی که بخاطر رفتار زشت برخی از انسانها نسل برخی از موجودات به صورت کامل منقرض شده با این حال هنوز هم تفنگهای شکاری در حال شلیک تفریحی به سوی حیوانات هستند باید متوجه این نکته بود که هر یک از حیوانات برای انجام خدمت ویژه و بزرگی به طبیعت خلق شده‌اند از یک قارچ گرفته تا یک تمساح و لاشخورها همگی برای طبیعت و محیط زیست یک موهبت محسوب می‌گردند بدین ترتیب برای تغییر رفتار انسانها در رابطه با رعایت حقوق حیوانات به صورت جدی ضرورت دارد که ضمن استمرار آموزش و فرهنگ‌سازی از طریق تأسیس دیوان بین‌المللی حمایت از حقوق حیوانات به اعاده حقوق از دست رفته آنها بپردازیم و مانع از انقراض نسل این موجودات زیبا و بیگناه گردیم زیرا تجربه ثابت کرده است که هر زمان که موازین حقوقی از طریق یک نهاد قضایی مورد حمایت قرار بگیرند می‌توان شاهد حاکمیت قانون و احترام به ارزشها از سوی انسانها بود و قطعاً حقوق حیوانات نیز می‌تواند از این تجربه موفق بهره‌مند شود به شرط آنکه به مخلوقات خداوند با احترام و مسئولیت‌پذیری بنگریم و هر چه را که برای خود نمی‌پسندیم در حق آنها نیز روا نداریم و این کمتر کاری است که انسانها می‌توانند در حق همسایگان جانوری خود در طبیعت انجام بدهند.

سپاسگزاری

از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه تبریز به خاطر حمایت معنوی و همکاری در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود.
از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود.

۷- منابع

- حسینی، عباس، حقوق حیوانات در ایران و اسناد بین‌المللی، چاپ اول، تهران، انتشارات مجد، ۱۳۹۰.
- دبیری، فرهاد، پور هاشمی، سید عباس، رحمتی، سهیلا، تحلیل حقوق پرداخت بلاواسطه غرامت زیست محیطی فرامرزی به اشخاص غیر دولتی زبان دیده در کتاب رهیافت‌های نوین در پرتو حقوق بین‌الملل محیط زیست با دیباچه سید فضل اله موسوی و علی مشهدی، به اهتمام سبحان طیبی، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۵.
- روش، کاترین، بایسته‌های حقوق محیط زیست، ترجمه و تحقیق علی مشهدی، حسن خسروشاهی و زینب یوسفی، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۱.
- شاه حسینی، عطیه زیرنظر و با دیباچه علی مشهدی، مسئولیت بین‌المللی زیست محیطی اعمال منع نشده، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۶.
- شیلتون، دینا، کیس، الکساندر، کتابچه قضایی حقوق محیط زیست، ترجمه محسن عبدالهی [برای] معاونت حقوقی و توسعه‌ی قضایی قوه قضائیه، مرکز مطالعات توسعه‌ی قضایی، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۸۹.
- ضیائی بیگدلی، محمدرضا، حقوق بین‌الملل عمومی، چاپ هفتادم، تهران، انتشارات گنج دانش، ۱۴۰۰.
- کارسون، راشل، بهار خاموش، ترجمه عبدالحسین وهاب زاده، علیرضا کوچکی و امین علیزاده، چاپ اول، مشهد، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۸.
- کوروکولاسوریا، لال، رابینسون، نیکلاس، مبانی حقوق بین‌الملل محیط زیست، ترجمه سید محمد مهدی حسینی، چاپ اول، تهران، نشر میزان، ۱۳۹۰.
- کویندلینگ، لوتر و تاراسوفسکی، ریچارد، حقوق بین‌الملل محیط زیست، محیط زیست دریایی، مناطق قطبی، فضای خارجی، در کتاب حقوق محیط زیست، تالیف الکساندر کیس، دینا شلتون، - ریچارد تاراسوفسکی، کیپر ال دکلم؛ شین، کلپر، آریا پارسا، آیدا، با دیباچه‌ی منصور پورنوری، حقوق محیط زیست و توسعه پایدار، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۳.
- آزاد بخت، فرید، جعفر، محمد جواد، کریمی، زیبا، بایسته‌های الزامات حقوقی دولتها در تضمین هوای پاک، در کتاب رهیافت‌های نوین در پرتو حقوق بین‌الملل محیط زیست با دیباچه سید فضل اله موسوی، علی مشهدی به اهتمام سبحان طیبی، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۵.
- براون، لستر، اقتصاد محیطی (راه حل بحران محیط زیست)، ترجمه حمید طراوتی، چاپ اول، تهران، نشر هوای تازه، ۱۳۸۱.
- پور هاشمی، سید عباس، طیبی، سبحان، نادری، شیما، دادخواهی، و مسئولیت بین‌المللی؛ ابزار مقابله با عدم ایفای تعهدات در خصوص تغییرات آب و هوایی، در کتاب درآمدی بر حقوق بین‌الملل محیط زیست (راهبردها و رهیافت‌ها)، به اهتمام سید عباس پور هاشمی و سبحان طیبی، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۴.
- تحقیقی از دانشگاه هاروارد در مجله حقوقی هاروارد در کتاب حقوق بین‌الملل محیط زیست، ترجمه سید فضل اله موسوی، چاپ اول، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۰.
- تقی‌زاده انصاری، مصطفی، حقوق بین‌الملل محیط زیست، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۳.
- ثبوتی، یوسف، اسماعیلی، شمس الدین، خرمی، زینب، عبدالهی، سمیه، فرهادیان، ماندانا، محمدجواد، طباطبایی، فائزه، غفاری، زهره، مختاری، زینب، نجفی قوشه بلاغ، کاظم، زمین گرم، ارمغان سده بیست و یکم، چاپ اول، تهران، موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی، ۱۳۹۰.
- چسنت، جین، طبیعت وحش، در کتاب محیط زیست دانش روز برای همه، تالیف پیتر لارکین و دیگران، چاپ دوم، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۸.

حقوق بین‌الملل محیط زیست با دیباچه سید فضل اله موسوی و علی مشهدی به اهتمام سبحان طیبی، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۵.

- نمایان، پیمان، حفاظت زیست محیطی بر پایه حقوق هسته ای، در کتاب رهیافت‌های نوین در پرتو حقوق بین‌الملل محیط زیست با دیباچه سید فضل اله موسوی و علی مشهدی به اهتمام سبحان طیبی، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۵.

- نورآذریان، سید منوچهر، صمدی، ناصر، حقوق حیوانات در منابع اسلامی، چاپ اول، تبریز، نشر اختر، ۱۳۹۳.

- ون گلدر، ریچاردگ، گونه‌های در معرض خطر، در کتاب محیط زیست دانش روز برای همه، تألیف پیتر لارکین و دیگران، چاپ دوم، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۸.

- هلالی، لیلا، صدیقیان، عبدالله، نگاهی تطبیقی به مسئولیت مدنی خسارات زیست محیطی، در کتاب رهیافت‌های نوین در پرتو حقوق بین‌الملل محیط زیست با دیباچه سید فضل اله موسوی و علی مشهدی به اهتمام سبحان طیبی، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۵.

- Ferrey, Steven, Environmental law, second Edition, Aspen law & Business, 2001.

- Stephens, Tim, International courts and Environmental protection. Cambridge university press, 2009, p.2.

کویندلینگ، ترجمه محمدحسن حبیبی، جلد سوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۶.

- گروه صلح کرسی حقوق بشر، صلح و دموکراسی یونسکو، دانشگاه شهید بهشتی، حقوق زیست محیطی بشر، چاپ اول، تهران، موسسه انتشارات دادگستر، ۱۳۸۹.

- لارکین، پیتر، حفاظت از محیط زیست، در کتاب محیط زیست دانش روز برای همه، تألیف پیتر لارکین و دیگران، ترجمه احمد جواهریان، چاپ دوم، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۸.

- لنسفورد، هنری، آلودگی محیط زیست، در کتاب محیط زیست دانش روز برای همه، تألیف پیتر لارکین و دیگران، چاپ دوم، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۸.

- مشهدی، علی، ماهیت حق بر محیط زیست، در کتاب حقوق بشر و محیط زیست (مجموعه مقالات)، تألیف مارک پالمرتز، پارس لدر، چانگ هو و سیمون ونگ، تحقیق و ترجمه علی مشهدی، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۶.

- موثقی، حسن، چالش‌های حقوق بین‌الملل محیط زیست در هزاره سوم: تغییرات جهانی آب و هوا و آینده تمدن بشری، چاپ اول، تبریز، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، ۱۳۹۷.

- موثقی، حسن، چشم اندازه‌های حقوق بین‌الملل محیط زیست در حفاظت از حیات وحش، چاپ اول، تبریز، انتشارات آئین دادرسی، ۱۴۰۰.

- موثقی، حسن، دیوان بین‌المللی محیط زیست در کشاکش آرمان و واقعیت، چاپ اول، تبریز، انتشارات فروزش، ۱۳۹۰.

- موسوی، سید فضل اله، مروری اجمالی بر ابعاد مختلف حقوق بین‌الملل محیط زیست، در کتاب رهیافت‌های نوین در پرتو

Establishment of the International Court for the Protection of Animals: From Dream to Reality

Hassan Movasseghi Associate Professor and Faculty Member, Faculty of
Humanities and Law, Islamic Azad University,
Tabriz Branch, Tabriz, Iran.

Abstract:

Undoubtedly, one of the main challenges of the world village in the third millennium is the destruction, pollution and destruction of the plant, animal and human environment that occurs by some people, so that this two-legged creature has marked the order of nature so much that it seems that there is no need for water, air, soil, plants and animals, and it should be noted that nature and the environment do not need the presence and help of humans to sustain life, while humans need nature at all times and certainly the desire of all animals. It is the extinction of the human race because it alone causes the extinction of all species of plants and animals, and has brought wildlife into the sixth stage (anthropocene), and animals are endangered in terms of extinction or survival in eight species. Extinct, vulnerable species, rare species, unspecified species, inadequate species, endangered species and endangered commercial species and need to help this unequal war with the help of the international judicial mechanism which is the establishment of the International Court of Animal Rights End it and let the planet not be devastated by wildlife.

Keywords: animals, International Court, extinction, destruction and pollution, environment.

JEL Classification:

Thematic classification is the main problem of the research. This classification can be extracted from the site http://www.jaml.ir/article_251233.html . Also, the Persian translation of this classification is available on the website of the Scientific Quarterly of Modern Jurisprudence and Law, in the "For Writers" section at http://www.jaml.ir/article_251233.html .

---

* Corresponding author: movassaghi@iaut.ac.ir